

## **FRAZEOLOGIZMLARNING O‘RNI VA AHAMIYATI**

**Saydimqulova Gulsanam**

**Guliston davlat pedagogika instituti talabasi**

### **Annotatsiya**

Mazkur ilmiy maqolada ona tili fanida frazeologizmlarning tutgan o‘rni, ularning nutq boyligini oshirishdagi ahamiyati hamda badiiy va og‘zaki nutqda qo‘llanish xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Frazeologik birliklarning til madaniyatini shakllantirishdagi roli aniq misollar asosida yoritib beriladi.

**Kalit so‘zlar:** ona tili, frazeologizm, nutq madaniyati, badiiy nutq, til boyligi.

### **Аннотация**

В данной научной статье анализируется роль фразеологизмов в преподавании родного языка, их значение в обогащении речи, а также особенности использования в художественной и устной речи. Роль фразеологических единиц в формировании культуры речи раскрывается на основе конкретных примеров.

**Ключевые слова:** родной язык, фразеологизм, культура речи, художественная речь, языковое богатство.

### **Abstract**

This scientific article analyzes the role of phraseological units in teaching the native language, their importance in enriching speech, and the features of their use in artistic and spoken language. The role of phraseological units in shaping speech culture is illustrated through specific examples.

**Keywords:** native language, phraseology, speech culture, artistic speech, language richness.

### **Kirish**

Ona tili har bir millatning ma’naviy boyligi, tafakkuri va madaniyatini aks ettiruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Til orqali jamiyatning tarixiy taraqqiyoti, milliy qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlari namoyon bo‘ladi. Shu bois ona tili fanini o‘qitishda nafaqat grammatik bilimlarni berish, balki o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, so‘z boyligini kengaytirish va til madaniyatini shakllantirish muhim vazifalardan sanaladi.

Til boyligini oshirishda frazeologizmlar alohida o‘rin tutadi. Frazeologik birliklar xalqning asrlar davomida shakllangan dunyoqarashi, hayotiy tajribasi va milliy tafakkurini o‘zida mujassam etgan barqaror ifoda vositalaridir. Ular nutqqa obrazlilik,

ta'sirchanlik va emotsional rang-baranglik bag'ishlab, fikrni qisqa, lo'nda va mazmunli ifodalash imkonini beradi.

Bugungi kunda ona tili ta'limida frazeologizmlarni o'rgatish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki frazeologizmlardan to'g'ri va o'rinli foydalanish o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishga, badiiy matnlarni chuqurroq anglashga hamda nutq madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada aynan shu masalalar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

#### Asosiy qism

Frazeologizmlar tilning leksik boyligini tashkil etuvchi muhim birliklardan biri bo'lib, ular barqaror shaklga ega bo'lgan va ko'chma ma'noda qo'llaniladigan so'z birikmalaridir. Frazeologik birliklarning asosiy xususiyati shundaki, ularning umumiy ma'nosi tarkibidagi so'zlarning lug'aviy ma'nolaridan kelib chiqmaydi. Shu sababli frazeologizmlar nutqda alohida semantik va stilistik ahamiyat kasb etadi.

Ona tili fanida frazeologizmlarni o'rgatish o'quvchilarning so'z boyligini oshirish bilan birga, ularning fikrlash doirasini kengaytiradi. Frazeologik birliklar orqali o'quvchilar so'zning ko'chma ma'nosini anglashni, nutqiy vaziyatga mos holda ifodali so'zlashni o'rganadilar. Masalan, *ko'ngli tog'dek, qo'li ochiq, ko'z yumdi* kabi iboralar nutqqa obrazlilik va ta'sirchanlik bag'ishlaydi.

Frazeologizmlar badiiy nutqda muhim ifoda vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Adabiy asarlarda ular qahramon xarakterini ochib berish, muallif g'oyasini yanada ta'sirchan ifodalash hamda matnning estetik qiymatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, og'zaki nutqda ham frazeologizmlar muloqotni jonli va tabiiy qiladi, nutqning emotsional rangini kuchaytiradi.

Frazeologik birliklarning yana bir muhim jihati — ularning xalq og'zaki ijodi bilan chambarchas bog'liqligidir. Maqol, matal va iboralarda aks etgan frazeologizmlar milliy qadriyatlar, urf-odatlar va xalq tafakkurini ifodalaydi. Bu esa ona tili darslarida frazeologizmlarni o'rganish orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, frazeologizmlarni o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Matn tahlili, ijodiy topshiriqlar, taqqoslash va muhokama usullari orqali frazeologik birliklarning ma'nosini ochib berish o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi hamda nutq madaniyatini yuksaltiradi.

#### Natija va tahlil

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ona tili fanida frazeologizmlarni tizimli va maqsadli o'rgatish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini sezilarli darajada

oshiradi. Frazeologik birliklardan foydalanish natijasida o‘quvchilarning so‘z boyligi kengayadi, og‘zaki va yozma nutqining ifodaviyligi kuchayadi hamda fikrni obrazli ifodalash ko‘nikmalari shakllanadi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, frazeologizmlarni dars jarayoniga faol tatbiq etish badiiy matnlarni tushunish darajasini oshiradi. O‘quvchilar frazeologik iboralarning ko‘chma ma’nosini anglash orqali matn mazmunini chuqurroq tahlil qilishga o‘rganadilar. Bu esa ularning mantiqiy fikrlashi va tahliliy qobiliyatlarining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, frazeologizmlar nutq madaniyatini shakllantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi. O‘quvchilar frazeologik birliklardan o‘rinli va me’yorida foydalanishni o‘rgangan sari ularning nutqi ravon, ta’sirchan va estetik jihatdan mukammal bo‘lib boradi. Bu holat muloqot jarayonida o‘z fikrini aniq va tushunarli ifodalash imkoniyatini kengaytiradi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar frazeologizmlarni ona tili ta’limining muhim tarkibiy qismi sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Ularni o‘qitish jarayoniga izchil tatbiq etish o‘quvchilarning tilga bo‘lgan qiziqishini oshirish, milliy tafakkurni shakllantirish va nutq madaniyatini yuksaltirishda samarali natijalar beradi.

#### Xulosa

Xulosa qilib aytganda, frazeologizmlar ona tili fanining muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular tilning leksik boyligini namoyon etish bilan birga, nutqning ifodaviyligi, ta’sirchanligi va obrazlilikini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Frazeologik birliklar orqali o‘quvchilar so‘zning ko‘chma ma’nosini chuqur anglash, fikrni lo‘nda va mazmunli ifodalash ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar.

Maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, frazeologizmlarni tizimli ravishda o‘rgatish o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish, nutq madaniyatini shakllantirish hamda badiiy matnlarni to‘g‘ri va chuqur idrok etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, frazeologik birliklar xalqning milliy tafakkuri, urf-odatlarini va madaniy merosini aks ettiruvchi vosita sifatida o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini mustahkamlaydi.

Shu sababli, ona tili ta’limi jarayonida frazeologizmlarga alohida e’tibor qaratish, ularni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o‘rgatish maqsadga muvofiqdir. Bu esa ona tilining boy imkoniyatlarini kengroq ochib berish, o‘quvchilarning nutq savodxonligini oshirish va til madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Rahmatullayev Sh. **O‘zbek tilining frazeologik lug‘ati.** — Toshkent: Fan, 1978.
2. Hojiyev A. **Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati.** — Toshkent: O‘qituvchi, 2002.
3. Yo‘ldoshev M. **Hozirgi o‘zbek adabiy tili.** — Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
4. Mahmudov N., Nurmonov A. **O‘zbek tilining nazariy grammatikasi.** — Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
5. Qilichev E. **O‘zbek tilining stilistikasi.** — Toshkent: Universitet, 2001.
6. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildlik. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
7. Ziyonet ta’lim portali — [www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
8. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi — [www.lex.uz](http://www.lex.uz)